COMMUNITY-BASED TOURISM SOCIAL INNOVATION PLAYBOOK

คู่มือพัฒนานวัตกรรมทางสังคม เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

UNDP Accelerator Lab Thailand

Accelerator Labs โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ใหญ่ที่สุดในโลก ด้วยการสนับสนุนทุนจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและรัฐกาตาร์ รวมถึงการสนับสนุนจากภาคีหลักของ UNDP เครือข่าย Accelerator Labs ทำงานครอบคลุมพื้นที่ 115 ประเทศทั่วโลก เพื่อรวบรวมนวัตกรรมจากชุมชน สร้างความเข้าใจเชิงลึกเรื่องการพัฒนา และทดลองวิธีการแก้ไขปัญหาใหม่ ๆ เพื่อยกระดับการพัฒนาและขับเคลื่อนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2573

เรียนรู้เกี่ยวกับเราเพิ่มเติมที่ acceleratorlabs.undp.org หรือติดตาม twitter @UNDPAccLabs

สิงหาคม 2022
Copyright © UNDP 2022
All Rights Reserved.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ
อาคารสหประชาชาติ ชั้น12
ถนนราชดำเนินนอก เขตพระนคร
กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย
โทรศัพท์ (66) 2 304 9191
www.undp.org/thailand

Disclaimer: The views, designations and recommendations presented in this publication do not necessarily reflect the official position of UNDP.

สารบัญ

บทนำ i

1. ทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบัน 1

1.1 เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา 2
1.2 ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา 4
1.3 แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 6
1.4 การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้นแบบ 8
1.5 ความหวังและความกลัว 10

2. วาดภาพฝันอนาคต 12

2.1 สามเหลี่ยมแห่งอนาคต 13
2.2 พาดหัวข่าวจากอนาคต 15
2.3 มองภาพอนาคต 17
2.4 เส้นทางสู่เป้าหมาย 19

3. ลงมือทำ 21

3.1 การระบุประเด็นทำงาน และจัดลำดับความสำคัญ 22
3.2 ระดมไอเดีย 24
3.3 พัฒนาไอเดีย 26
3.4 ทดลองและสะท้อนการเรียนรู้ 28

4. ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ 30

ทำความเข้าใจชุดเครื่องมือผ่านมุมมองของชุมชนท้องถิ่น

4.1 ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 จังหวัดยะลา 31
4.2 ชุมชนหนองส่าน จังหวัดสกลนคร 33

บทนำ

ก่อนเหตุการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ธุรกิจการท่องเที่ยวถือเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทย โดยใน พ.ศ. 2562 มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามามากกว่า 40 ล้านคน สร้างรายได้กว่า 2 ล้านล้านบาท ซึ่งคิดเป็น 11% ของ GDP ของประเทศ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2564) แต่การเติบโตของการท่องเที่ยวไทย อาจไม่ได้มีแต่ผลดีเสมอไป เพราะคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่กลับไม่ได้รับผลประโยชน์ รวมไปถึงเกิดปัญหาการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ ในขณะที่สถานการณ์โรคระบาดจะส่งผลกระทบอย่างหนักต่อธุรกิจท่องเที่ยว แต่ก็ถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะทบทวนการจัดการการท่องเที่ยวไทย เพื่อมุ่งหน้าสู่อนาคตแห่งความยั่งยืน และเพิ่มความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ

นอกเหนือจากธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ ประเทศไทยยังโชคดีที่มีการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้คนในท้องถิ่นได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และมีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งแน่นอนว่าคนในชุมชนเองย่อมมีความต้องการที่จะรักษาสมดุลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพราะสุดท้ายแล้ว สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้คือ “บ้าน” ของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ควรมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ เนื่องจากมักจะมีความเข้าใจผิดว่า การท่องเที่ยวชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทเพียงเท่านั้น อันที่จริง การท่องเที่ยวโดยชุมชนคือระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ที่มีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง บริหารจัดการโดยคนในชุมชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนเอง ฉะนั้นแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงอาจนำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวในชนบท การท่องเที่ยวในเมือง การท่องเที่ยวแนวธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวแบบหรูหรา หัวใจสำคัญคือการท่องเที่ยวโดยชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับผลกระทบจากการจำกัดการเดินทางและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม และดูเหมือนว่าความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วขึ้นทุกวัน ชุมชนไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า เรากำลังอาศัยอยู่ในโลกแห่งความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) เหมือนกับไวรัสโควิด-19 ที่ยังคงมีสายพันธุ์ใหม่ออกมาอยู่เรื่อย ๆ และสร้างความท้าทายให้กับโลกของเรามาแล้วกว่า 2 ปี ความไม่แน่นอนที่พวกเราต้องเผชิญมีมากมายไม่สิ้นสุด ทั้งโรคระบาดครั้งใหม่ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ ความไม่มั่นคงทางการเมือง วิกฤตเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ฯลฯ **นอกเหนือจากเป้าหมายด้านความยั่งยืนแล้ว ทักษะในการเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอย่างยืดหยุ่น จึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลย เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่รอดได้** โดยเฉพาะเมื่อชุมชนไม่มีเงินทุนหรือทรัพยากรมากมายเหมือนกับธุรกิจขนาดใหญ่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2565 UNDP Accelerator Lab ประเทศไทย ร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) บริษัท Local Alike และ Thailand Policy Lab ได้เชิญชวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากชุมชนท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ ร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองสำหรับก้าวต่อไปของการท่องเที่ยวโดยชุมชน วงเสวนาได้พูดถึงมิติการพัฒนาที่หลากหลายและความจำเป็นของการบูรณาการระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนคือสารตั้งต้นสำคัญของความสำเร็จ เนื่องจากคนในท้องถิ่นคือผู้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องมือและชุดกระบวนการที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถเติบโตได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก และยังสามารถเป็นแรงผลักดันการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

คู่มือเล่มนี้มุ่งพัฒนาศักยภาพชุมชนที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน และสามารถเตรียมพร้อมรับมือกับความไม่แน่นอนได้มากขึ้น

เครื่องมือทั้งหมดสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชุดให้เลือกใช้ โดยแต่ละชุดเครื่องมือชวนคุณนึกถึงแต่ละช่วงของเส้นทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในการก้าวไปข้างหน้า อาจเป็นประโยชน์หากเริ่มด้วยการทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบัน ก่อนที่จะวาดภาพฝันของอนาคต และวางแผนการลงมือทำ อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นที่จะใช้เครื่องมือตามลำดับเสมอ คุณสามารถเลือกใช้ชุดเครื่องมือสลับกันได้เพื่อเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายที่คุณอาจจะพบระหว่างทาง

ในแต่ละชุดเครื่องมือ จะประกอบไปด้วยเครื่องมือหลายชิ้น แม้เครื่องมือบางชิ้นอาจจะดูคล้ายกัน แต่มีวัตถุประสงค์ต่างกัน คุณสามารถศึกษาและเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะกับชุมชนของคุณที่สุดได้เลย!

ทำความเข้าใจ
อดีตและปัจจุบัน

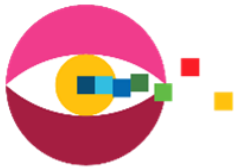

วาดภาพฝัน
อนาคต

ลงมือทำ

อย่าพลาดตัวอย่างการใช้เครื่องมือ ตอนจบ! มองภาพการใช้เครื่องมือผ่านมุมมองของชุมชนท้องถิ่น

COMMUNITY-BASED TOURISM
SOCIAL INNOVATION PLAYBOOK

ทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบัน

วาดภาพฝันอนาคต

ลงมือทำ

01

02 เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา
The Becoming of Our CBT

04 ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา
Tourism Capacity Mapping

06 แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
Stakeholder Mapping

08 การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวและสร้างนักท่องเที่ยวต้นแบบ
Tourism Data Collection and Persona

10 ความหวังและความกลัว
Hopes and Fears

12

13 สามเหลี่ยมแห่งอนาคต
Future Triangle

15 พาดหัวข่าวจากอนาคต
Headline of the Future

17 มองภาพอนาคต
Future Visioning

19 เส้นทางสู่เป้าหมาย
Roadmapping

21

22 การระบุประเด็นทำงานและจัดลำดับความสำคัญ
Issues Identification and Prioritization

24 ระดมไอเดีย
Ideation

26 พัฒนาไอเดีย
Idea Canvas

28 ทดลองและสะท้อนการเรียนรู้
Experimentation and Reflection

ทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบัน

ก่อนที่เราจะสามารถเดินไปข้างหน้า เราจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจตัวเราเองก่อนว่า เราเริ่มต้นมาจากจุดไหน ตอนนี้เรามาถึงไหนแล้ว เราคือใครบนโลกใบนี้ ฯลฯ สำหรับ “การทำความเข้าใจอดีตและปัจจุบัน” ประกอบไปด้วยเครื่องมือหลายชุดที่จะช่วยให้เราเข้าใจตัวเองมากขึ้น และเรียนรู้ว่าชุมชนของเราเดินทางมาถึงจุดไหนแล้ว บนเส้นทางของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

เข้าใจอดีต และความเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาในชุมชนของเรา

ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา

เข้าใจปัจจุบัน และศักยภาพของเราในวันนี้

แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

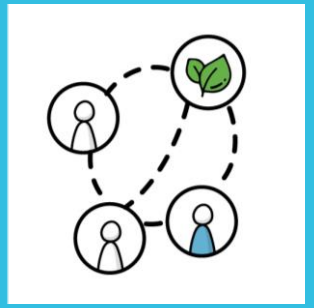

รู้จักคนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบนิเวศการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้นแบบ

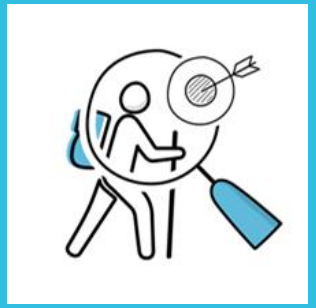

รู้จักลูกค้า พวกเขาคือใครและเป็นคนอย่างไร

ความหวังและความกลัว

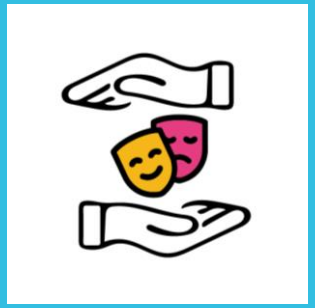

รู้จักตัวเอง เรามีความหวังอะไร และความกลัวอะไรที่อยากหลีกเลี่ยง

เครื่องมือ

เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

เข้าใจอดีต

เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา เป็นเครื่องมือที่เหมาะสำหรับการเริ่มต้น เพราะจะทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตน เครื่องมือนี้ยังทำให้เราเข้าใจความเป็นมาในเชิงลึกของชุมชน และทำให้คนในชุมชนมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องการพัฒนาชุมชนของเรา

วิธีใช้:

ระบุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา และเชิญมาเข้าร่วมพูดคุยกัน ชวนแลกเปลี่ยนความคิดด้วยบรรยากาศสบาย ๆ ไม่เป็นทางการ เพื่อให้ทุกคนได้แบ่งปันและรับฟังมุมมองที่แตกต่างได้อย่างสบายใจ ตัวอย่างคำถามที่สามารถนำมาพูดคุยกันได้ เช่น →

และถ้าพบประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจระหว่างทาง ก็สามารถถามเพิ่มได้เลย!

→ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา เริ่มต้นเมื่อไหร่ อย่างไร?

→ จุดเปลี่ยนที่สำคัญคืออะไร? เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง?

→ ใครคือคนที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้?

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

เข้าใจอดีต

เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

→ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราเริ่มต้นเมื่อไหร่ อย่างไร?

หลังจากอาศัยอยู่ในป่าอย่างยากลำบาก คณะคอมมิวนิสต์มาลายาได้ลงนามในสัญญาสันติภาพกับรัฐบาล พ.ศ. 2532 และก่อตั้งหมู่บ้าน โดยมีญาติและสหายจากมาเลเซียและสิงคโปร์แวะเวียนมาเยี่ยมที่หมู่บ้านเป็นครั้งคราว เราจึงได้สร้างเกสต์เฮาส์ในชุมชน และเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านของเรา

→ จุดเปลี่ยนที่สำคัญคืออะไร? เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง?

ราว 8 ปีก่อน ดร.ปรัชญากรณ์ ไชยศช ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้เดินทางมาที่หมู่บ้านและช่วยริเริ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลังจากนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดการแข่งขันให้บล็อกเกอร์เข้ามาถ่ายทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนของเราเป็นที่รู้จักขึ้นมาอย่างมาก

→ ใครคือคนที่มีความสำคัญที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้?

- ญาติมิตรสหายจากต่างประเทศ
- นักท่องเที่ยวที่รักธรรมชาติ
- ดร. ปรัชญากรณ์ ไชยศช
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- สื่อมวลชน/บล็อกเกอร์
- โลเคิล อไลค์

เคล็ดลับ:

เครื่องมือนี้มักจะเป็นกิจกรรมแรกที่ทำร่วมกับชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจึงอาจจะยังไม่คุ้นเคยและไม่กล้าแลกเปลี่ยนความคิด กระบวนกรจึงควรช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยและบรรยากาศสบายๆ สำหรับการพูดคุย เช่น การจัดที่นั่งล้อมวง หรือการใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ ควรชวนให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนมุมมอง โดยระวังไม่ให้เกิดวงสนทนาที่จำกัดระหว่างผู้เข้าร่วมไม่กี่คน

โน้ต:

เราต้องทราบว่ามีใครบ้างที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเรา ซึ่งรวมไปถึงคนหลากหลายรุ่น เราอาจพบว่าคนที่เป็นรุ่นบุกเบิกของชุมชนจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากคนที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบัน เครื่องมือนี้สามารถทำให้เราได้เข้าใจบริบทของกลุ่มได้เช่นกัน

เครื่องมือ

ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา

การเข้าใจศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญ จุดไหนที่เราทำได้ดีอยู่แล้ว และจุดไหนที่เรายังขาดอยู่ เครื่องมือนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากกรอบแนวคิดขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และโลเคิล อไลค์ พัฒนาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เราทำความเข้าใจศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันได้ดีมากยิ่งขึ้น

วิธีใช้:

จับกลุ่มคุยกันและทบทวนองค์ประกอบต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา ให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนผลัดกันเล่าข้อมูลในส่วนที่ตนเองเป็นผู้รับผิดชอบ และนำข้อมูลที่ได้มาใส่ลงบนแผนภาพ เพื่อจะได้เห็นภาพรวมขององค์ประกอบต่าง ๆ และสามารถสำรวจได้ว่าจุดไหนที่เราทำได้ดี และจุดไหนที่ยังควรพัฒนาต่อไป

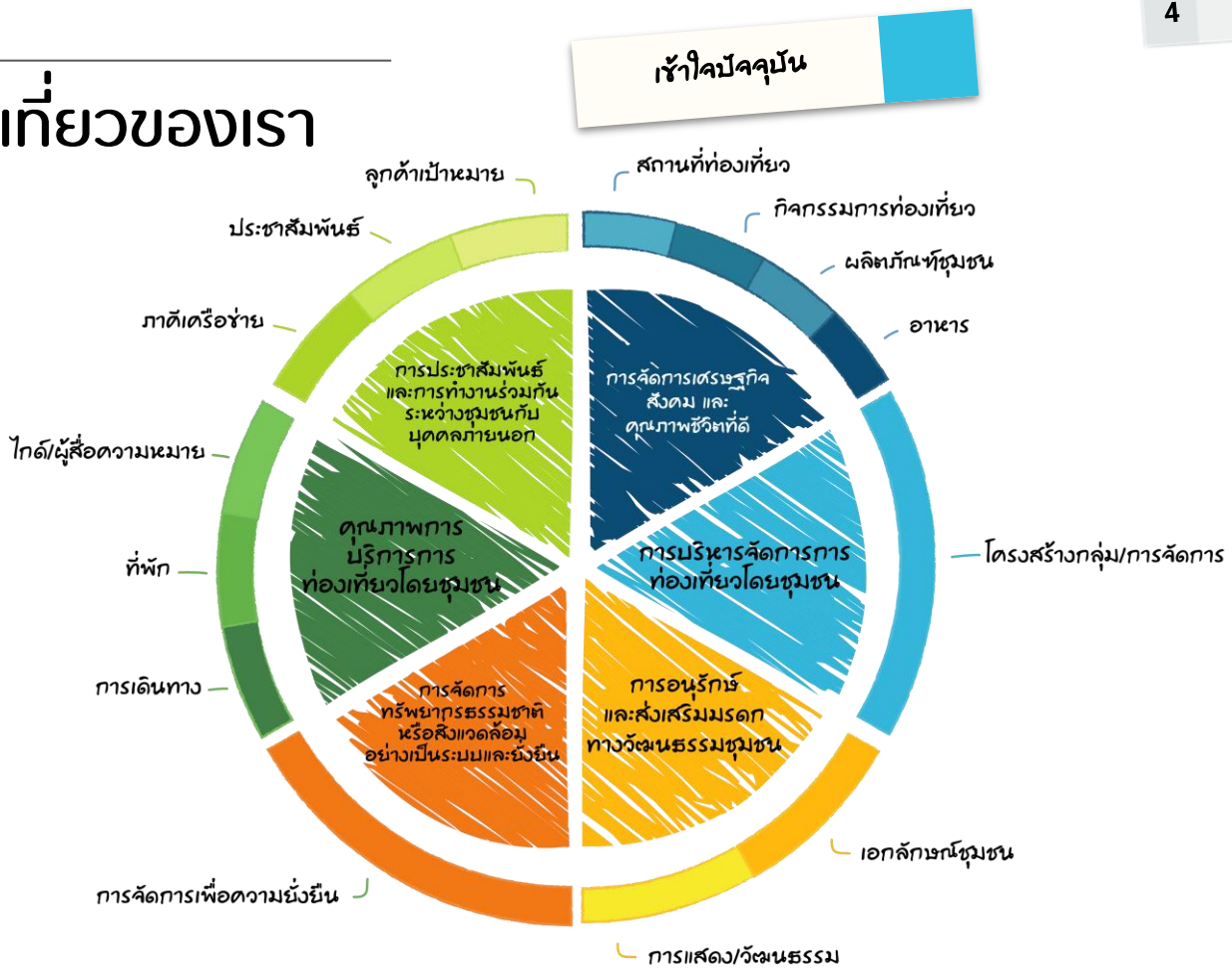

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา

เข้าใจปัจจุบัน

เคล็ดลับ:

อย่าลืมขอข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในชุมชนของเราในแต่ละด้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ขณะเดียวกันก็สามารถเชิญบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มาร่วมสะท้อนมุมมองได้เช่นเดียวกัน

โน้ต:

เครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือที่ดีมากในการทำความเข้าใจศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา และจุดยังต้องพัฒนาปรับปรุงต่อ แต่อย่าจำกัดตนเองอยู่แค่ในกรอบของเครื่องมือนี้ เพราะเป้าหมายของเราคือการทำความเข้าใจชุมชนในปัจจุบัน ดังนั้นหากการสนทนาได้เผยข้อมูลที่น่าสนใจแต่ไม่ได้อยู่ในหัวข้อที่กำหนด เราสามารถเพิ่มเข้าไปได้ เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของการท่องเที่ยวของชุมชนที่ครอบคลุมที่สุด!

เครื่องมือ

แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เข้าใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ไม่ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะเป็นบุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงาน พวกเขาสามารถเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเรา เครื่องมือนี้อยากชวนทุกคนให้นึกถึงคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของเรา เพราะเขาเหล่านั้นอาจจะช่วยทำให้ความฝันของเรากลายเป็นจริงได้

วิธีใช้:

ลิสต์รายชื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานรัฐ หรือเอกชน ฯลฯ และคุยกันเพื่อทำความเข้าใจว่าแต่ละส่วนมีบทบาทหน้าที่อะไร และสร้างผลกระทบอย่างไรต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

หลังจากที่ได้พูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันแล้ว ให้แปะชื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบนแผนภาพ ตามระดับการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยอาจเริ่มต้นจากผู้ที่มีส่วนร่วมมากที่สุด แต่ก็อย่าลืมนึกถึงผู้ที่ยังมีส่วนร่วมน้อย ซึ่งยังมีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือใหม่ ๆ

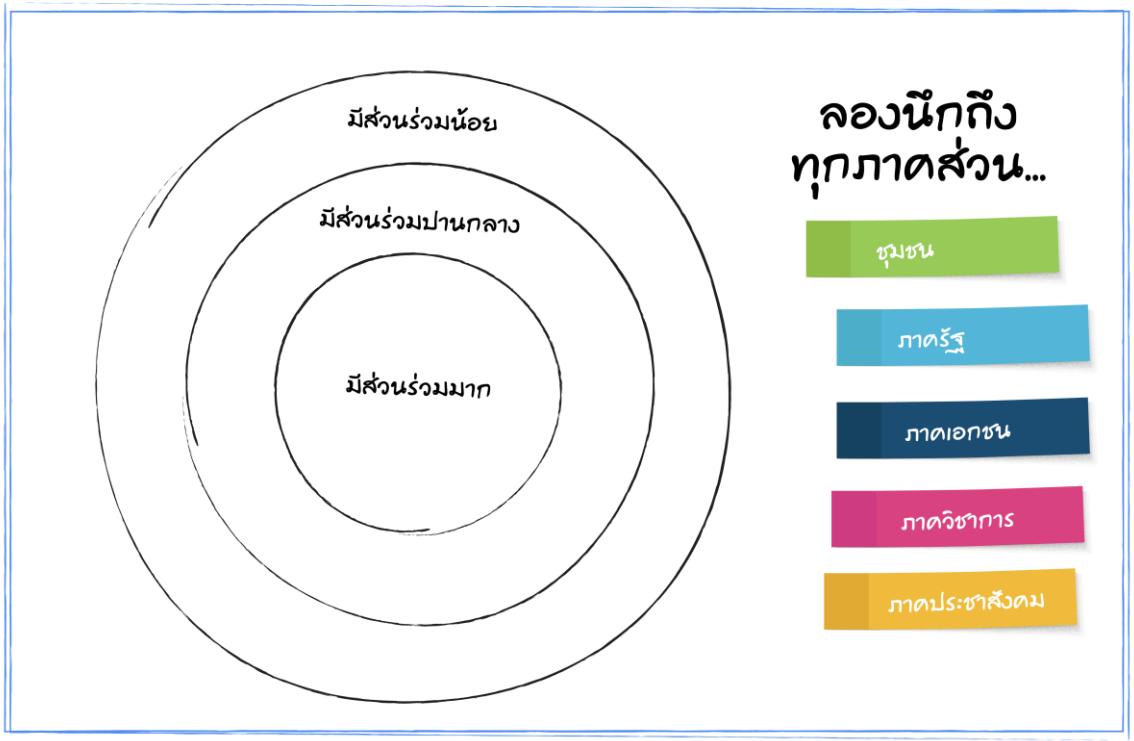

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

แผนผังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เข้าใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

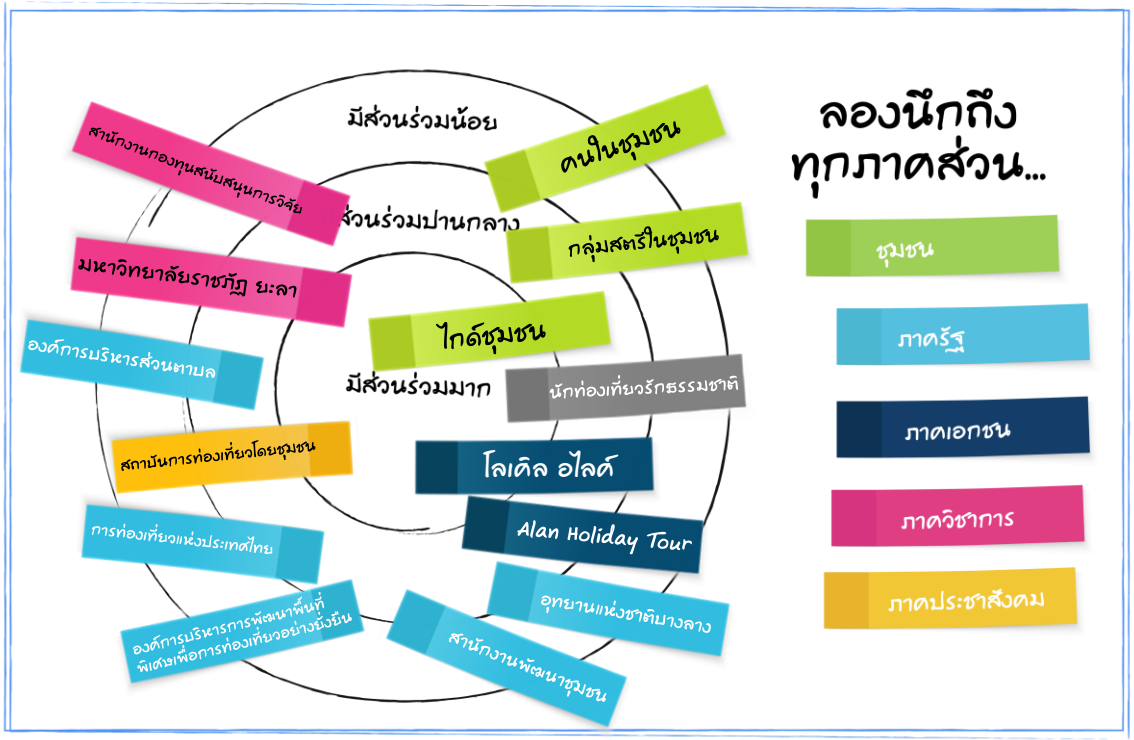

เคล็ดลับ:

พยายามระบุให้ชัดเจนที่สุด ถ้าเราสามารถเขียนแบบเจาะจงลงไปถึงบุคคลหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหมู่บ้านของเราได้ จะเป็นประโยชน์มาก เช่น การระบุว่า 'เจ๊หงส์' และ 'กลุ่มสตรีในหมู่บ้าน' จะทำให้เราเห็นภาพได้ชัดเจนกว่าคำว่า 'ชุมชนท้องถิ่น'

โน้ต:

เครื่องมือนี้ยังสามารถช่วยเราได้ในตอนที่เราต้องการจะริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใหม่ ๆ และกำลังอยากจะหาเพื่อนมาทำงานร่วมกัน

เครื่องมือ

การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้นแบบ

ธุรกิจต่าง ๆ ล้วนต้องการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ว่าแต่..เรามีความเข้าใจเกี่ยวกับลูกค้าของเรามากแค่ไหนกันนะ? เครื่องมือนี้จะช่วยให้เรามีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับลูกค้า ทั้งในเชิงคุณภาพและประมาณ

→ **ข้อมูลเชิงปริมาณ**: กลุ่มลูกค้าเป้าหมายของเราคือใคร ข้อมูลทั่วไป และความคิดเห็นของลูกค้าเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

→ **ข้อมูลเชิงคุณภาพ**: ทำความเข้าใจพฤติกรรมของลูกค้า พวกเขาเหล่านั้นมีความชอบ หรือไม่ชอบอะไร

วิธีใช้ (ข้อมูลเชิงปริมาณ):

มาเริ่มเก็บข้อมูลของนักท่องเที่ยวกันดีกว่า! สร้างแบบสอบถามง่าย ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ทำก่อนจะออกจากชุมชนของเรา โดยอาจจะทำในรูปแบบของแบบฟอร์มบนกระดาษ หรือผ่านทางออนไลน์ก็ได้ เช่น การสร้างแบบสอบถามโดยใช้ Google Forms ซึ่งใช้งานง่ายและไม่มีค่าใช้จ่าย! ลองดูตัวอย่างคำถามได้ด้านข้างนี้ แต่เพิ่มคำถามตามความต้องการของคุณได้เลย →

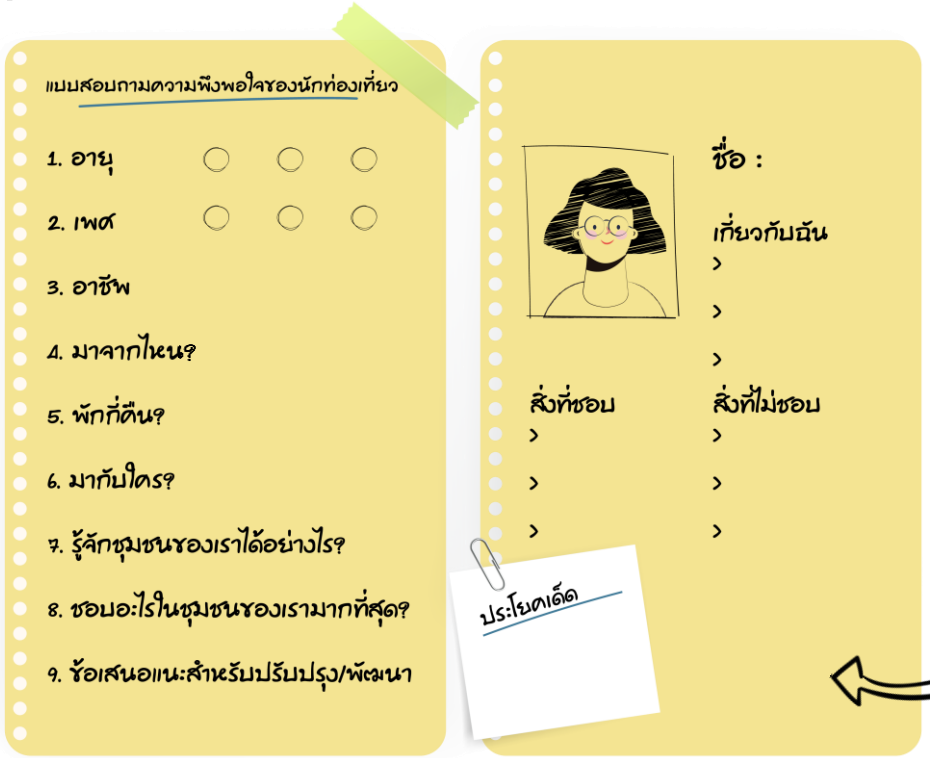

วิธีใช้ (ข้อมูลเชิงคุณภาพ):

นอกจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามแล้ว เรายังสามารถใช้การสังเกต และเข้าไปพูดคุยกับนักท่องเที่ยวบางคนได้ ทำความรู้จักนักท่องเที่ยวเหล่านั้น เหมือนกับว่าเรากำลังคุยกับเพื่อน ลองถามไถ่ดูว่าพวกเขามาจากไหน เป็นคนอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร รวมไปถึงพฤติกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่แตกต่างไปจากคนอื่น

จากนั้น ลองเขียนพวกเขาเป็น persona หรือนักท่องเที่ยวต้นแบบ ซึ่งทำให้เราเห็นภาพลูกค้าของเราชัดเจน วาดภาพและเขียนลักษณะต่าง ๆ รวมถึงประโยคเด็ดของเขา!

เข้าใจลูกค้า

การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้นแบบ

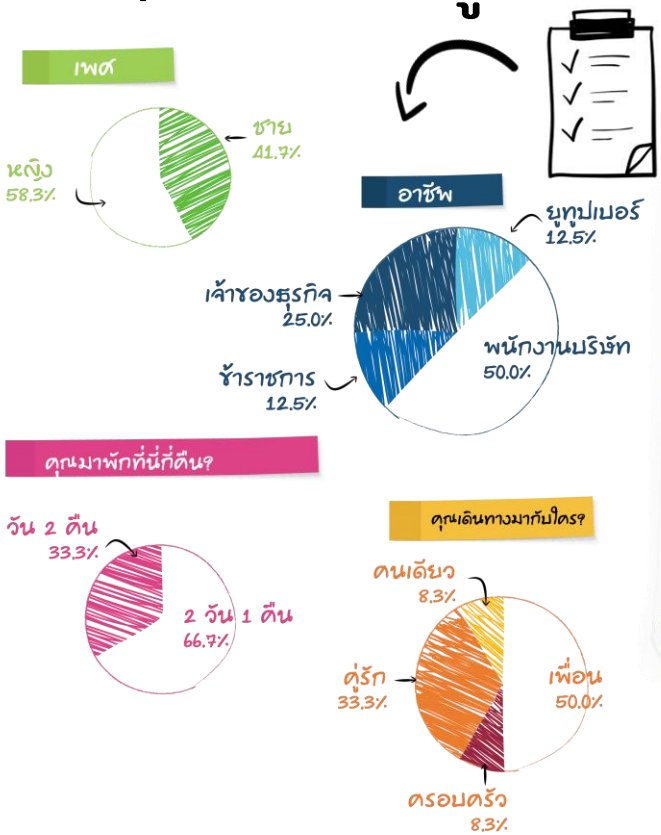

ชื่อ: เตย

เกี่ยวกับฉัน
> เพศหญิง อายุ 32 ปี จากกรุงเทพฯ
> กราฟิก ดีไซน์เนอร์
> มาอยู่ยาว (Long stay)
> มากับเพื่อนอีก 2 คน

สิ่งที่ชอบ
> ทำแค่ 1 กิจกรรมต่อวัน
> ชอบเดินเล่นในหมู่บ้าน
> ได้รับแรงบันดาลใจจากสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว เพื่อนำไปใช้กับงาน
> "อยู่ง่าย

สิ่งที่ไม่ชอบ
> ไม่ชอบฝนตก
> ไม่ชอบคนเยอะ ๆ

ประโยคเด็ด
"อยากอยู่ต่ออีก 1 คืน"

เคล็ดลับ:

การใช้แบบสอบถามเป็นอะไรที่ง่าย แต่มักจะถูกลืม ลองเพิ่มแบบสอบถามเข้าไปในขั้นตอนที่นักท่องเที่ยวทุกคนต้องไม่พลาดแน่ ๆ เช่น ติด QR Code สำหรับทำแบบสอบถามออนไลน์ไว้ ณ จุดสุดท้ายที่นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชม

หลังจากที่เก็บข้อมูลได้แล้ว การนำผลลัพธ์ที่ได้มาประมวลผลเป็นภาพจะช่วยให้เราทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นมาก เรายังสามารถนำข้อมูลในแต่ละช่วงเวลามาเปรียบเทียบกันเพื่อสังเกตความเปลี่ยนแปลงของลูกค้าได้อีกด้วย

โน้ต:

การสร้างแบบสอบถาม และการสร้าง persona ของลูกค้า สามารถช่วยให้เราเห็นภาพได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่ากลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนของเราเป็นใครบ้าง รวมถึงจุดที่เราควรปรับปรุง และโอกาสใหม่ ๆ ที่จะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายของเรา

เข้าใจลูกค้า

เครื่องมือ

ความหวังและความกลัว

การย้อนกลับมาดูตนเองเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าเราจะทำสิ่งใด เป้าหมายของเราคืออะไร? เรากังวลว่าอะไรจะเกิดขึ้น? คำตอบของคำถามเหล่านี้จะช่วยให้เรารู้ 'เหตุผล' ของการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป เครื่องมือนี้อยากจะชวนทุกคนมาทบทวนดูข้างในลึก ๆ ว่าเรามีความหวังและความกลัวอะไรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา

วิธีใช้:

ให้กระบวนกรอธิบายความหวังและความกลัวประเภทต่าง ๆ เช่น ระยะสั้น ระยะยาว ฯลฯ ไอเดียหลุดโลกก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของความหวังและความกลัวที่จะช่วยกระตุ้นให้ทุกคนได้ลองค้นลึกลงไป เพื่อหาความหวังและความกลัวที่หลุดออกจากกรอบความคิดระยะสั้นและเรื่องใกล้ตัว

หลังจากนั้น ให้แต่ละคนได้ใช้เวลาคิดและเขียนความหวังและความกลัวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราลงไปบนกระดาษ เมื่อเสร็จแล้วให้นำไปแปะลงบนกระดาน และไล่ดูร่วมกันเพื่อให้เห็นแนวความคิดที่คล้ายคลึงกันจากคำตอบทั้งหมด

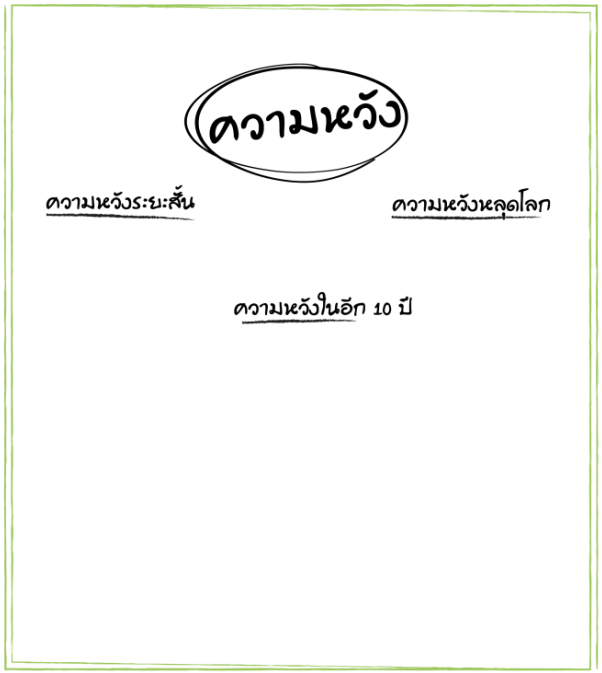

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

ความหวังและความกลัว

เข้าใจตนเอง

เคล็ดลับ:

การยกตัวอย่างจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมทุกคนเข้าใจความหวังและความกลัวในรูปแบบต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น และเนื่องจากคำตอบที่ได้มักเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคล กระบวนกรควรที่จะเน้นให้ทุกคนสะท้อนตามความคิดของเราจริง ๆ โดยไม่ต้องกังวลเรื่องความถูกผิด

โน้ต:

กิจกรรมนี้จะช่วยให้เราเริ่มมองเห็นแนวทางสำหรับกระบวนการขั้นต่อ ๆ ไป ซึ่งหลังจากนี้ เมื่อต้องนึกถึงอนาคตการท่องเที่ยวของชุมชนเรา ทุกคนสามารถย้อนกลับมาดูเครื่องมือนี้ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าความคิดของเรายังสอดคล้องกับความหวังและความกลัวที่มี

วาดภาพฝันอนาคต

การรู้ว่าเป้าหมายคืออะไร จะทำให้เราสามารถวางแผนเส้นทางของเราได้ เพื่อให้แต่ละก้าวที่เราเดินนั้นมีความหมาย แต่การคาดการณ์ถึงอนาคตก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะอะไรก็อาจเกิดขึ้นได้ เราจึงควรที่จะปลดปล่อยตัวเอง ก้าวออกมาจากข้อกำจัดของปัจจุบัน และใช้จินตนาการให้เต็มที่! ในขณะเดียวกันก็ต้องสังเกตสัญญาณต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนของเราในอนาคต การมองอนาคตข้างหน้าคือการสร้างสมดุลระหว่างการวาดภาพฝันที่เราอยากเป็นกับการเตรียมตัวรับมือกับความไม่แน่นอนที่เราไม่อาจควบคุมได้

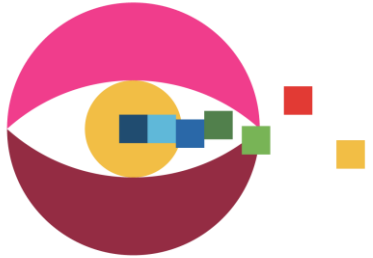

สามเหลี่ยมแห่งอนาคต

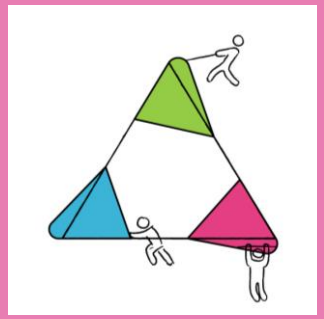

เข้าใจแรงฉุดรั้งจากอดีต แรงผลักในปัจจุบัน และแรงดึงจากอนาคต

พาดหัวข่าวจากอนาคต

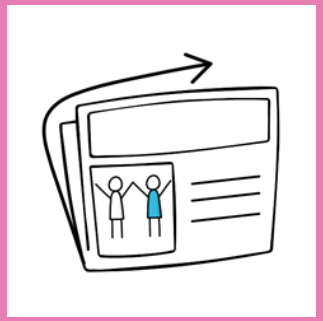

วาดฝันความสำเร็จของชุมชนที่จะกลายเป็นข่าวหน้าหนึ่งในอนาคต

มองภาพอนาคต

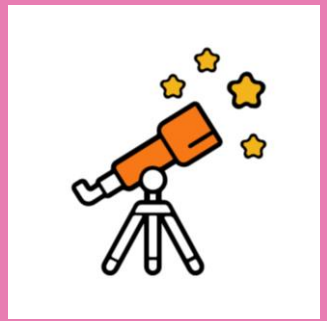

ปั้นความฝันของชุมชนในอีก 10 ปีข้างหน้าให้มีชีวิต!

เส้นทางสู่เป้าหมาย

ออกแบบเส้นทางเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของเรา

เครื่องมือ

สามเหลี่ยมแห่งอนาคต

อนาคตที่อาจเกิดขึ้น ไม่ได้อยู่ ๆ ก็เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ทุกอย่างล้วนเป็นผลของแรงจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เครื่องมือนี้จะพาทุกคนมาทบทวนแรงฉุดรั้งจากอดีต แรงผลักจากปัจจุบัน และแรงดึงจากอนาคต ความเชื่อมโยงกัน และพลวัตของแรงเหล่านี้จะส่งผลกระทบไปสู่อนาคตที่เป็นไปได้

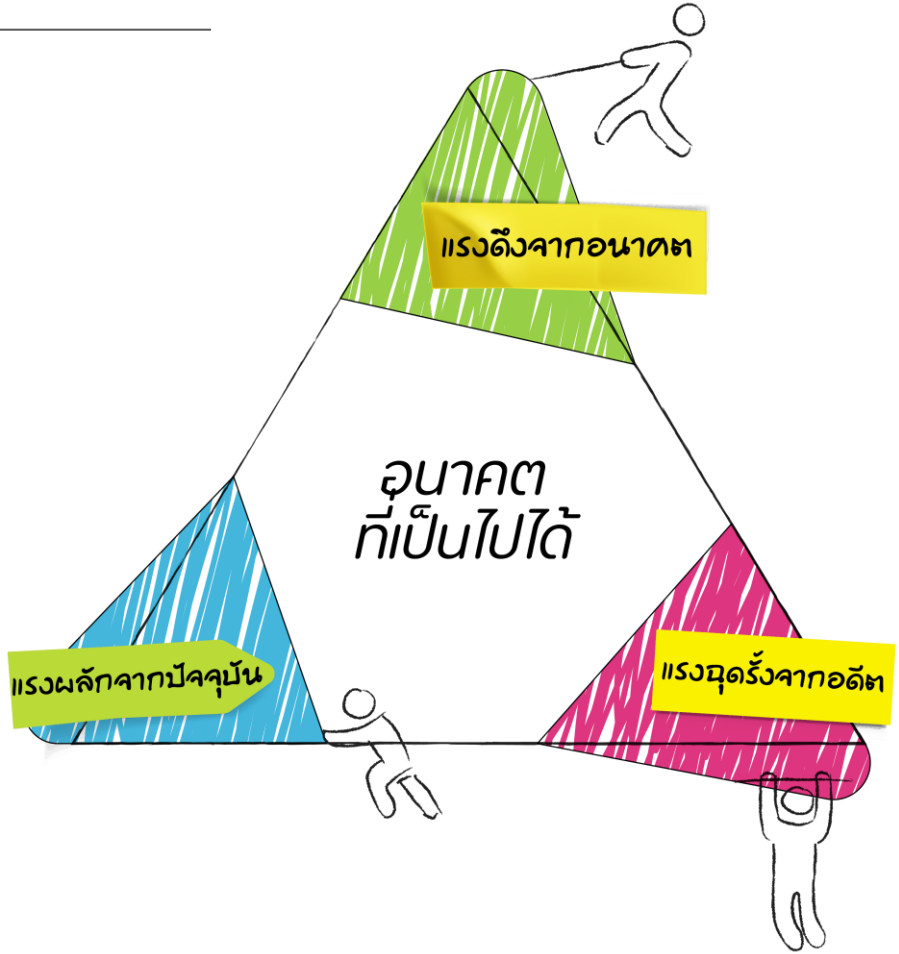

วิธีใช้:

ชวนสมาชิกคนสำคัญในชุมชนของเรามาระดมสมองตามหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้:

- **แรงฉุดรั้งจากอดีต**: อะไรคือสิ่งที่ฉุดรั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราไว้อยู่? อะไรเป็นสิ่งที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงบ้าง? มีเหตุการณ์อะไรซึ่งมักเกิดขึ้นซ้ำ ๆ และทำให้ชุมชนของเรายังอยู่กับที่ ไม่เปลี่ยนไปจากเดิม?
- **แรงผลักจากปัจจุบัน**: มีแรงผลักดัน หรือกระแสอะไรบ้างที่กำลังช่วยผลักชุมชนของเราไปข้างหน้า? มีเทรนด์อะไรบ้างที่กำลังมาแรง และอาจส่งผลกระทบไปยังอนาคต?
- **แรงดึงจากอนาคต**: มีแนวคิดหรือวิสัยทัศน์อะไรที่จะนำชุมชนของเราไปสู่อนาคตที่มุ่งหวังไว้? เราคาดหวังว่าจะเห็นอะไร? และอะไรที่เราอยากจะหลีกเลี่ยง?

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

สามเหลี่ยมแห่งอนาคต

เคล็ดลับ:

ถ้ายังไม่แน่ใจว่าจะเริ่มตรงไหน ให้ลองมองดูรอบ ๆ ตัวเราในตอนนี้ ว่าชุมชนของเรามีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้าง อะไรเป็นสิ่งที่ผลักดันความเปลี่ยนแปลง อะไรที่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้อาจถูกสะท้อนจากสิ่งเล็ก ๆ เช่น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว หรือจากภาพใหญ่ เช่น นโยบายของภาครัฐ เป็นต้น

โน้ต:

ในขณะที่แรงผลักดันจากปัจจุบันเป็นอะไรที่กำลังเกิดขึ้น และเราสามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างชัดเจนอยู่แล้ว แรงดึงจากอนาคตเป็นการชวนคุณนึงถึงภาพฝันที่อาจไม่แน่นอน แต่หวังว่าจะเกิดขึ้นได้จริง

ตัวอย่าง

- **แรงผลักดันจากปัจจุบัน**: กระแสการเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมกำลังได้รับความสนใจ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นเทรนด์นี้จึงส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในหลาย ๆ ด้าน
- **แรงดึงจากอนาคต**: เมตาเวิร์ส ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น แต่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์โดยสิ้นเชิง น่าจะเปิดโอกาสใหม่ ๆ สำหรับการท่องเที่ยวด้วย

เครื่องมือ

พาดหัวข่าวจากอนาคต

คราวนี้ ลองออกจากโลกปัจจุบัน และกระโดดขึ้น time machine ไปดูความสำเร็จที่เราอยากเห็นบนหน้าหนังสือพิมพ์ของอนาคตกันเถอะ! เครื่องมือนี้เป็นกิจกรรมสนุก ๆ ที่ท้าทายให้ทุกคนได้ลองคิดดูว่าชุมชนของเราจะสามารถประสบความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวได้อย่างไรบ้างในอีก 10 ปีข้างหน้า

วิธีใช้:

ใช้ความคิดสร้างสรรค์กันให้เต็มที่! หยิบหนังสือพิมพ์ แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย และให้ทุกคนได้นึกถึงภาพความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต เขียนพาดหัวข่าวถึงความสำเร็จเหล่านั้นลงบนหนังสือพิมพ์ให้มีความน่าสนใจ จะมีข่าวอะไรอยู่บนหน้าหนังสือพิมพ์ในอีก 10 ปีข้างหน้ากันนะ?

เพื่อจะให้เราได้เห็นภาพอนาคตชัดเจนยิ่งขึ้น ลองนึกถึงข่าวเกี่ยวกับความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น และวิธีที่ชุมชนจะรับมือกับสิ่งเหล่านี้

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

พาดหัวข่าวจากอนาคต

เทคนิค:

สนุกให้ถึงที่สุด! เมื่อต้องนำเสนอพาดหัวข่าวให้ทุกคนฟัง เพิ่มลูกเล่นด้วยการเปิดเพลงรายการข่าว และให้ตัวแทนของแต่ละกลุ่มอ่านข่าวเหมือนกับตนเองเป็นผู้ประกาศข่าวมืออาชีพ และจะมีประโยชน์มากถ้าเราได้เตรียมหนังสือพิมพ์พร้อมกับตัวอย่างพาดหัวข่าวให้กับทุกคนก่อนล่วงหน้า เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เข้าร่วมได้ออกไอเดียเขียนข่าวของตัวเองบ้าง

โน้ต:

กิจกรรมนี้ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างมาก ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ยากสำหรับผู้เข้าร่วมบางคน เราควรใจเย็นและกระตุ้นให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

เครื่องมือ

มองภาพอนาคต

สำหรับกิจกรรมนี้ เราควรจะเชิญชวนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาทำร่วมกัน เพื่อสานฝันภาพอนาคตในอุดมคติให้มีชีวิตขึ้นมา! ผู้เข้าร่วมสามารถพูดคุยถึงสิ่งที่แต่ละคนอยากจะเห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรมท่องเที่ยว ระบบการบริหารจัดการ ฯลฯ

วิธีใช้:

ถึงเวลาโชว์ฝีมือ! กระบวนกรควรเตรียมแผนที่ของชุมชน ปากกามาร์คเกอร์ สีเทียน และดินน้ำมัน แล้วชวนให้ผู้เข้าร่วมคุยกันว่าอยากจะให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรามีหน้าตาเป็นอย่างไรในอนาคต แต่งเติมสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นลงบนแผนที่โดยใช้อุปกรณ์เครื่องเขียนที่เตรียมไว้ ยกตัวอย่างคำถามเพื่อระดมไอเดีย เช่น:

- สิ่งดึงดูดหลักของชุมชนคืออะไร?
- ชุมชนของเราจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร? จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้าง?
- นักท่องเที่ยวของเราจะเป็นใคร และพวกเขาจะทำอะไรกันบ้าง?
- ใครจะเป็นคนบริหารจัดการ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเรา?
- เราจะสามารถจัดการความยั่งยืนได้อย่างไรในสถานการณ์นี้?

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

มองภาพอนาคต

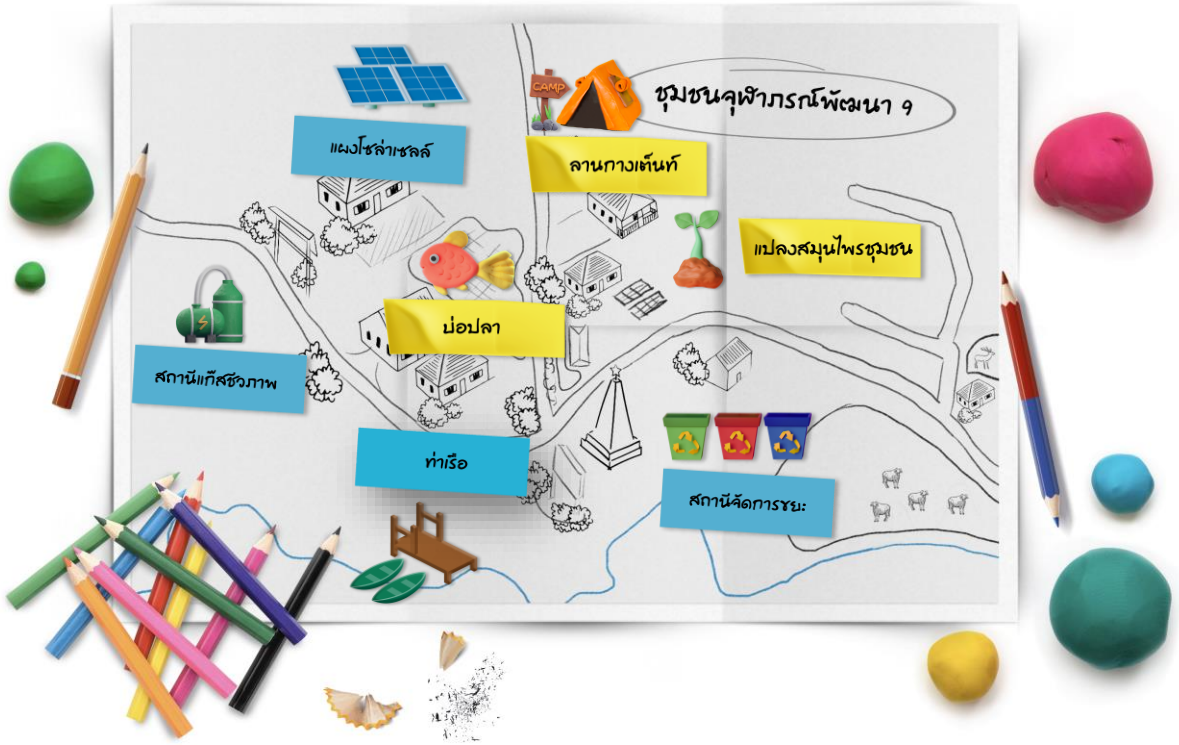

เคล็ดลับ:

เตรียมแผนที่ชุมชนที่แสดงให้เห็นภาพพื้นที่ต่าง ๆ อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถวางแผนของชุมชนได้แบบเฉพาะเจาะจง การใช้แผนที่วาดมือยังช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ได้มากกว่าแผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียม

โน้ต:

เครื่องมือนี้เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ผู้เข้าร่วมจะได้สนุกไปกับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของตัวเอง และทำให้คนในชุมชนได้เฉิดฉาย วาดภาพอนาคตของชุมชนโดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ เมื่อเสร็จแล้วสามารถนำไปจัดวางในบริเวณที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการเดินไปข้างหน้า!

เครื่องมือ

เส้นทางสู่เป้าหมาย

เราต้องพัฒนาเส้นทางที่หลากหลายเพื่อให้การท่องเที่ยวของเราสามารถเกิดความยั่งยืนได้ในอนาคต เครื่องมือนี้สามารถนำทางให้เราสามารถออกแบบเส้นทางเพื่อนำไปสู่อนาคตที่ใฝ่ผันไว้

วิธีใช้:

กำหนดระยะเวลาสำหรับแผนพัฒนาของเรา และพิจารณาถึงมิติการพัฒนาทั้ง 6 ด้าน ตั้งเป้าหมายสำหรับแต่ละหัวข้อ และพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงแนวทางปฏิบัติที่เราสามารถทำได้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจะดีมากถ้าเราสามารถระบุระยะเวลาได้ด้วย

หลังจากที่เขียนทุกประเด็นลงมาแล้ว นำมาทบทวนดูว่าเราพลาดอะไรไปหรือไม่ ถ้าเคยได้ใช้เครื่องมือ “ความหวังและความกลัว” หรือเครื่องมืออื่น ๆ ในชุดเครื่องมือ “วาดภาพฝันอนาคต” จะเป็นประโยชน์มากที่จะสามารถกลับไปดูคำตอบเหล่านั้น เพื่อนำมาเปรียบเทียบดูว่าสอดคล้องกันหรือไม่

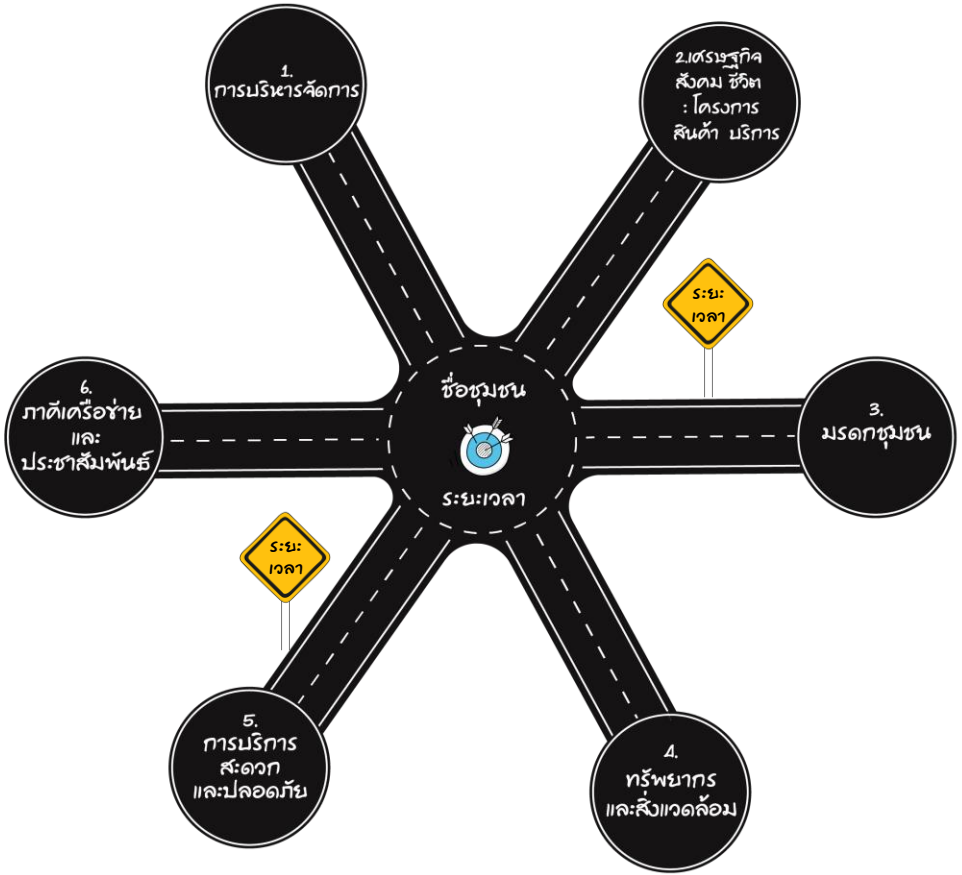

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

เส้นทางสู่เป้าหมาย

เทคนิค:

หลังจากเสร็จกิจกรรม ให้นำผลลัพธ์ที่ได้มาทำเป็นแผนภาพแ ละนำไปวางไว้ในจุดที่ทุกคนสามารถกลับมาดูได้อีก อย่าลืมว่า roadmap แผ่นนี้เป็นแผนภาพที่มีชีวิต! เราสามารถกลับมาเพิ่มเติม หรือปรับเปลี่ยนได้ตลอด

โน้ต:

หัวข้อต่าง ๆ ในเครื่องมือนี้ นำมาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งได้ครอบคลุมประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทุกด้าน ฉะนั้น ถ้ายังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไรเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืน เครื่องมือนี้ยังสามารถช่วยให้เราระบุได้ว่ายังต้องทำอะไรเพิ่ม

ลงมือทำ

เมื่อเราได้วาดภาพฝันของชุมชนแล้ว ก็ถึงเวลาลงมือทำ! หลังจากที่เราได้ทำความเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนของเราตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนแล้ว ถึงเวลาที่เราจะต้องเริ่มทำความฝันนั้นให้เป็นจริง ชุดเครื่องมือ “ลงมือทำ” จะช่วยให้เราสามารถจัดลำดับความสำคัญของประเด็นทำงาน ระดมสมอง และทดสอบแนวทางการพัฒนา จนไปถึงการลงมือทำอย่างเต็มรูปแบบ

การระบุประเด็นทำงานและจัดลำดับความสำคัญ

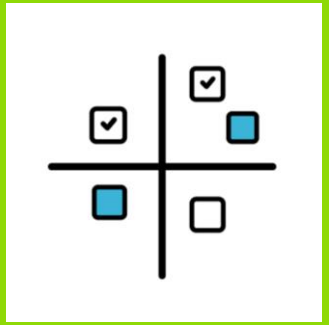

ค้นหาช่องโหว่ โดยคำนึงถึงระดับของผลกระทบและความเป็นไปได้ในการแก้ไข

ระดมไอเดีย

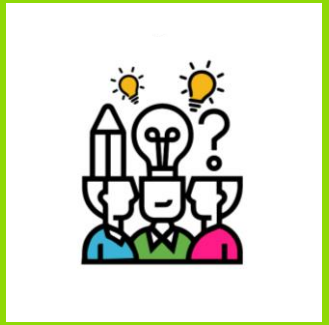

ระดมความคิดให้ได้มากที่สุดเพื่อสร้างทางเลือกให้กับชุมชนของเรา

พัฒนาไอเดีย

ลงรายละเอียดไอเดียที่เราเลือกเพื่อเตรียมพร้อมลงมือทำ

ทดลองและสะท้อนการเรียนรู้

ทดสอบแนวคิดของเราด้วยต้นทุนที่จำกัด และเรียนรู้ไปกับมัน

เครื่องมือ

ระบุประเด็นทำงานและจัดลำดับความสำคัญ

บางครั้งเราต้องเข้าใจจุดอ่อนของชุมชนเพื่อที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น การใช้เครื่องมือนี้ต้องใช้ความซื่อสัตย์ในการย้อนมองดูชุมชนของเราและระบุจุดอ่อนออกมา และด้วยทรัพยากรที่มีจำกัด การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจะช่วยให้เราสามารถตัดสินใจว่าควรจะเลือกพัฒนาสิ่งใดก่อน

วิธีใช้:

ให้ผู้เข้าร่วมได้แบ่งปันสิ่งที่คิดว่ายังคงเป็นจุดด้อยของชุมชนเรา และใส่หัวข้อเหล่านั้นลงบนแผนภูมิตามระดับผลกระทบและความยาก-ง่ายในการแก้ไข ซึ่งจะทำให้เราเห็นว่า สิ่งไหนที่สามารถทำได้ง่าย และยังส่งผลกระทบต่อชุมชนของเรามากกว่าสิ่งอื่น ๆ

แต่นี่เป็นเพียงแค่การประเมินผลในเบื้องต้นเท่านั้น ลองชวนทุกคนมาทบทวนประเด็นต่าง ๆ และมาโหวตร่วมกันว่าประเด็นไหนสมควรที่จะให้ความสำคัญก่อน ซึ่งการพูดคุยกันเพิ่มเติมอาจจะช่วยได้เราได้เจอกับข้อมูลสำคัญอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากแผนภูมิที่ทำไว้ด้วย

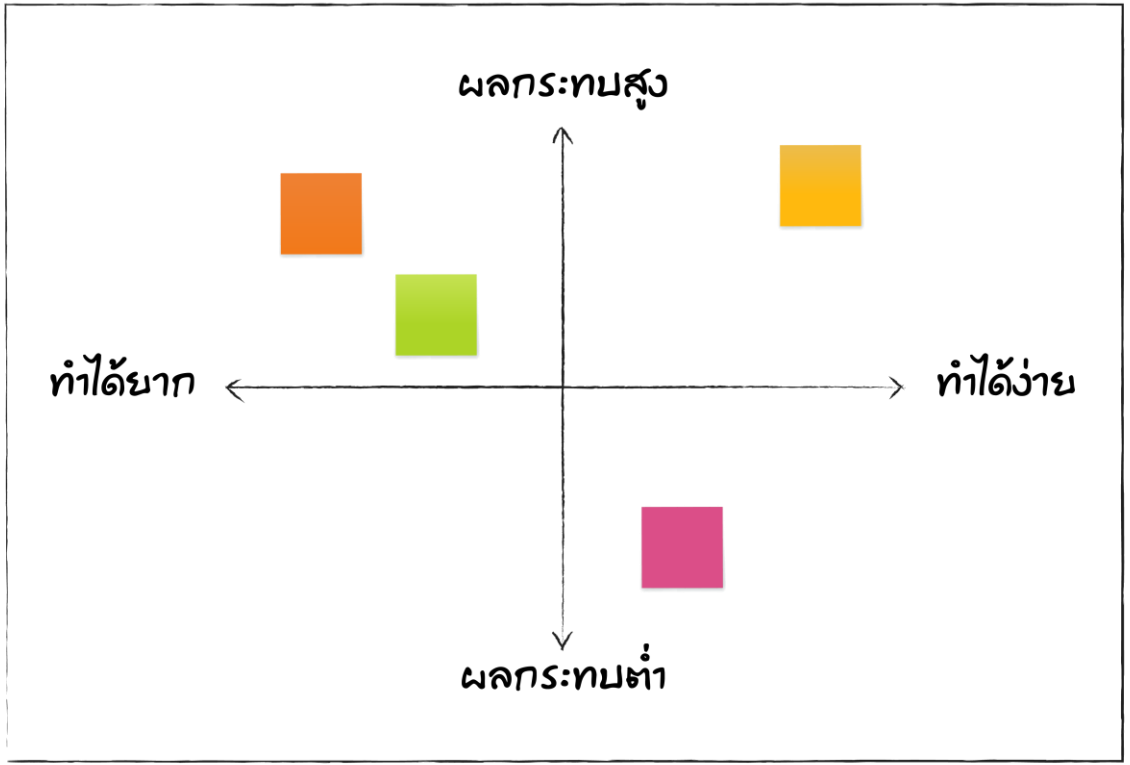

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

ระบุประเด็นทำงานและจัดลำดับความสำคัญ

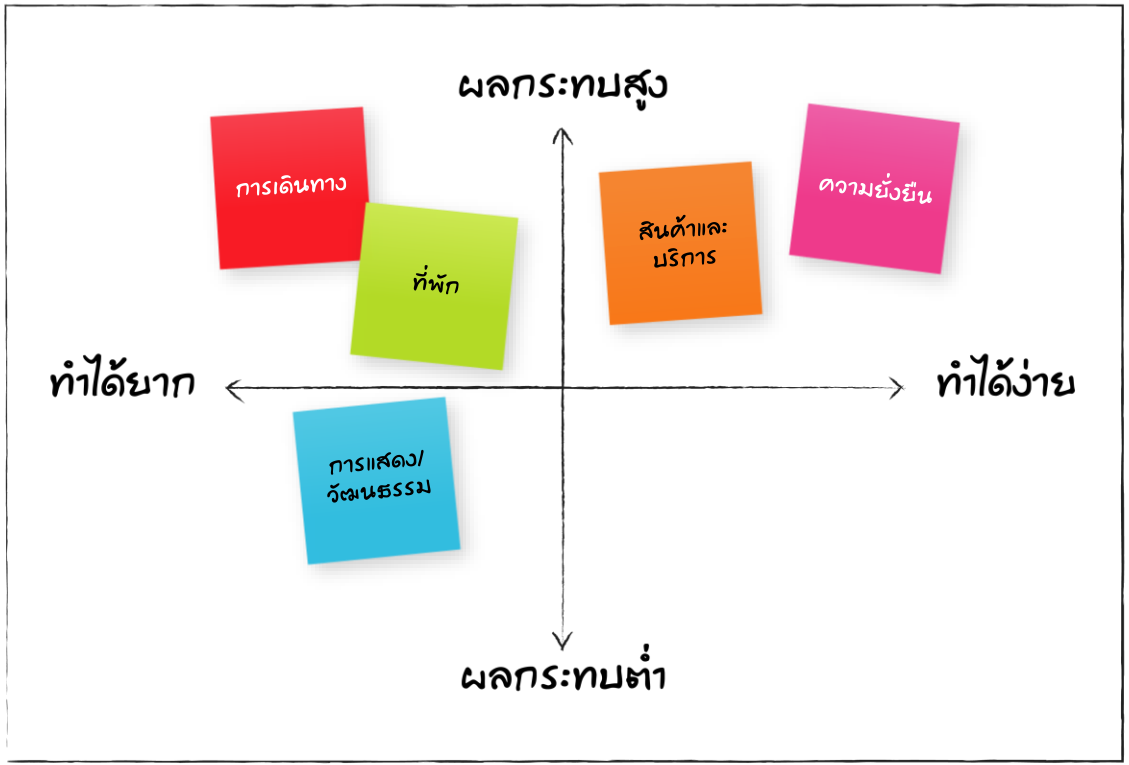

เทคนิค:

การนำผลลัพธ์จากเครื่องมือที่เคยได้ทำไว้ก่อนหน้านี้ เช่น “ศักยภาพการท่องเที่ยวของเรา” หรือเครื่องมืออื่น ๆ จากชุดเครื่องมือ “วาดภาพฝันอนาคต” จะช่วยให้ทุกคนสามารถระดมสมองเพื่อหาช่องโหว่ หรือจุดอ่อนของชุมชนได้

โน้ต:

ถึงแม้ประเด็นที่ ‘มีผลกระทบสูง-ทำได้ง่าย’ จะเป็นสิ่งที่เราควรให้ความสนใจ ประเด็นที่ ‘มีผลกระทบสูง-ทำได้ยาก’ ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เราอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ในทันที แต่อาจมีบางอย่างที่เราสามารถเริ่มลงมือทำได้ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายนั้นในระยะยาว

ระดมไอเดีย

ถึงเวลาดูว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง! ยิ่งเราไอเดียหลากหลายมากเท่าไหร่ ยิ่งดี! เราควรระดมคิดวิธีแก้ไขปัญหาให้ได้มาก ๆ เพื่อสร้างทางเลือกให้กับตัวเอง ถ้าเรามีตัวเลือกอยู่แค่ 3 วิธี คิดว่าเราจะมีโอกาสเจอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีมากแค่ไหน? แล้วถ้าเรามี 50 วิธีล่ะ? ลองมาระดมสมอง คิดไอเดียให้ได้มากที่สุดกันเถอะ

วิธีใช้:

เขียนหัวข้อที่ต้องการระดมไอเดียตรงกลางหน้ากระดาษ และระดมความคิดที่หลากหลายเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

- ให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้เขียนไอเดียของตนเองก่อน โดยที่ยังไม่ต้องปรึกษาใคร
- อย่ารีบตัดสินว่าไอเดียของเราดีหรือไม่ดี แต่ให้เขียนไอเดียออกมาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- เขียนแค่ใจความสำคัญของแนวทางการแก้ปัญหานั้น โดยยังไม่ต้องลงลึกถึงรายละเอียด

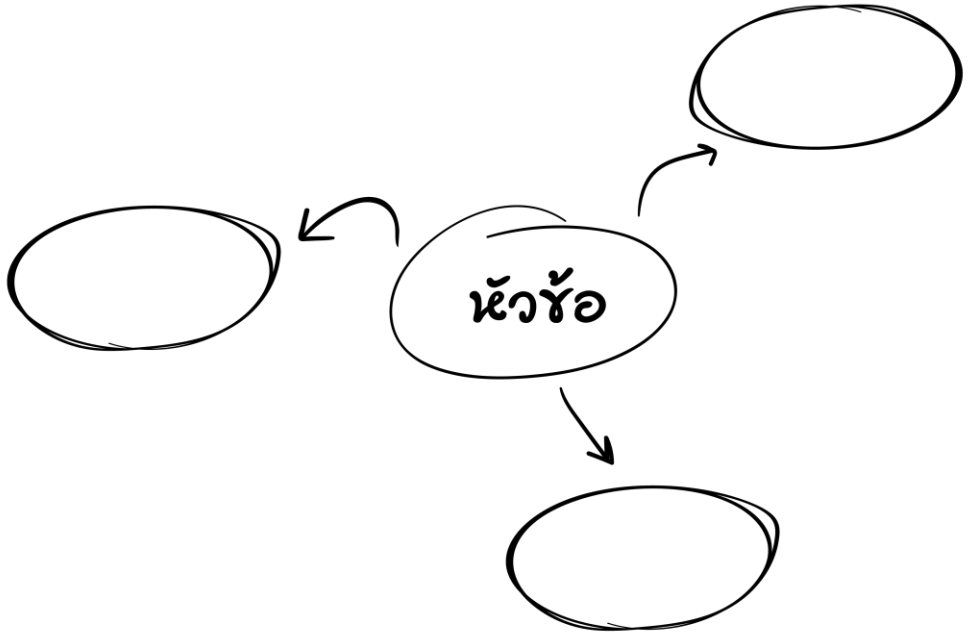

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

ระดมไอเดีย

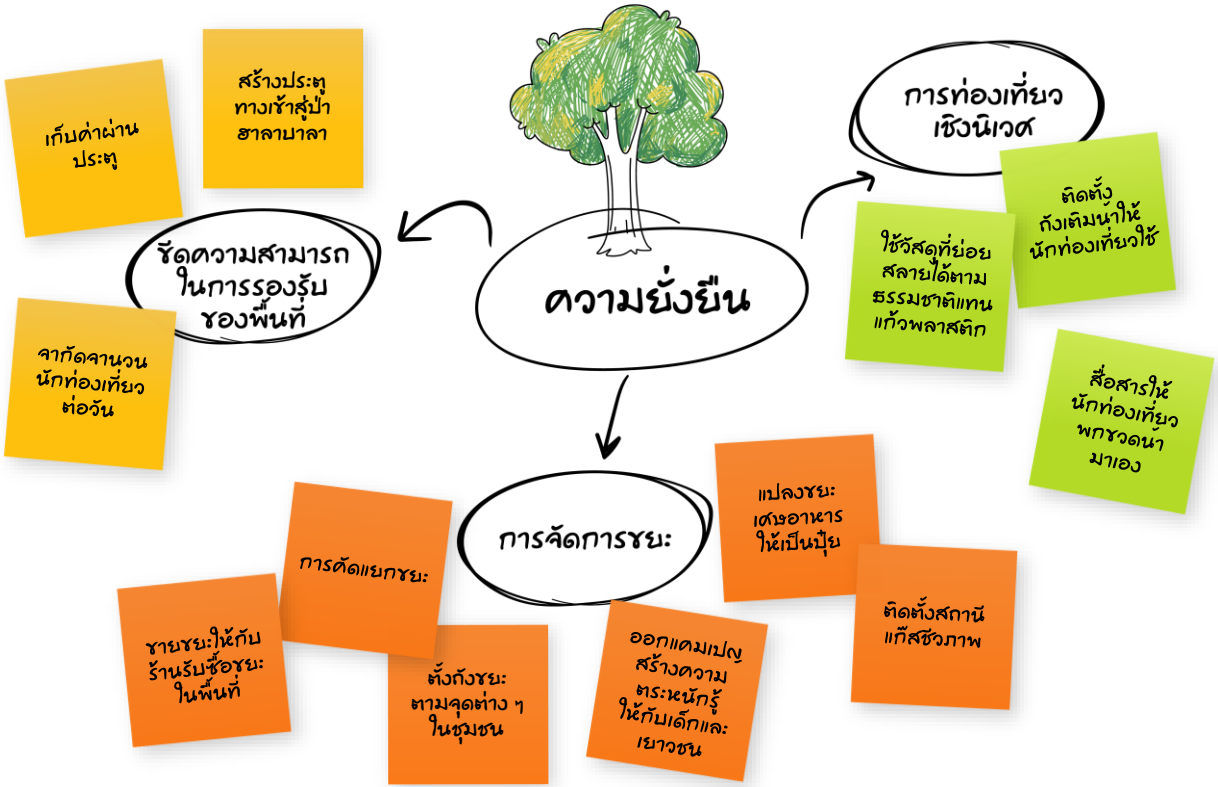

เคล็ดลับ:

การโยนโจทย์กระตุ้นความคิดสามารถช่วยพาให้ผู้เข้าร่วมคิดนอกกรอบได้ เช่น

- จะทำอย่างไรถ้าคุณมีเงิน 10 ล้านบาท?
- แล้วถ้าคุณมีแค่ 10,000 บาทล่ะ?
- แล้วถ้ามีจิตอาสาที่พร้อมช่วยเหลือ100 คนล่ะ?
- แล้วถ้าสื่อมวลชลพร้อมสนับสนุนชุมชนทุกอย่างล่ะ?

โน้ต:

หลังจากที่ได้ระดมความคิดกันแล้ว เราสามารถนำไอเดียเหล่านี้มาทบทวนดู และเลือกบางไอเดียเพื่อนำไปลงรายละเอียดต่อไป

เครื่องมือ

พัฒนาไอเดีย

หลังจากที่เราได้เลือกไอเดียมาแล้ว สิ่งสำคัญคือการพัฒนาความคิดขั้นต้นและลงรายละเอียดเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการลงมือทำ เครื่องมือนี้จะช่วยพาเราคิดและสรุปทุกอย่างที่จำเป็นในหนึ่งหน้ากระดาษ รออะไรอยู่ล่ะ? หยิบปากกาแล้วมาวางแผนเพื่อเริ่มลงมือทำกัน!

วิธีใช้:

เลือกไอเดียที่อยากทำ และลองนึกถึงแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ความเป็นมาของปัญหา ไปจนถึงขั้นตอนการทำงาน เงินทุน และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เราได้เห็นภาพรวมว่าไอเดียของเราตอบโจทย์ และเป็นไปได้จริงหรือไม่ ท้ายที่สุด เราจะได้แผนงานที่เรียบง่ายแต่ครอบคลุม พร้อมสำหรับการเดินหน้าต่อ

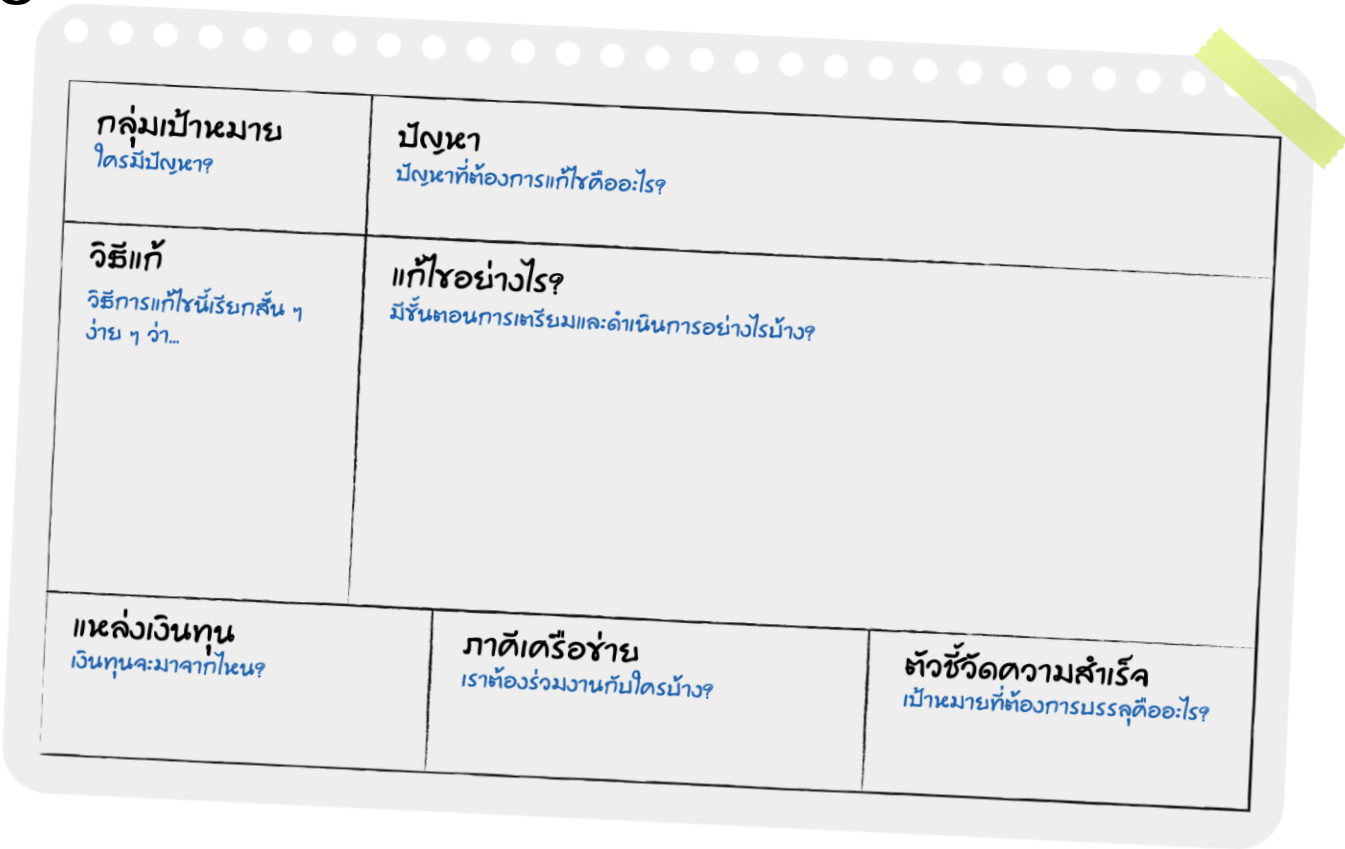

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

พัฒนาไอเดีย

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มทำท่องเที่ยว ชุมชนคุสาภรณ์พัฒนา 9	**ปัญหา** นักท่องเที่ยวบ่นว่ามีขยะทิ้งไม่เป็นที่เป็นทางในชุมชน และชาวบ้านยังกำจัดขยะด้วยการเผา เนื่องจาก อบต. มีรถเก็บขยะเพียงแค่ 1 คัน ปัจจุบัน ยังไม่เข้าถึงพื้นที่ของหมู่บ้าน
วิธีแก้ นำร่องการจัดการขยะในชุมชน โดยกลุ่มที่ทำท่องเที่ยว เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน	**แก้ไขอย่างไร?** - ศึกษาหาข้อมูลว่าผู้รับซื้อขยะในพื้นที่ซื้อขยะประเภทไหนบ้าง มีเงื่อนไขการรับซื้ออย่างไร - ออกแบบระบบการคัดแยกขยะในชุมชน เช่น ถังขยะ 10 ประเภท สถานีถังหมักขยะเศษอาหาร - อบรมการคัดแยกขยะให้กับคนในชุมชนที่สนใจ - ซื้อถังคัดแยกขยะ และถังหมักขยะเศษอาหาร และนำไปตั้งตามจุดต่าง ๆ เช่น เกสต์เฮาส์ ครัวกลาง เป็นต้น - ขายขยะรีไซเคิลให้กับผู้รับซื้อขยะในพื้นที่ - เก็บข้อมูล และแชร์ผลการดำเนินการให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
แหล่งเงินทุน UNDP และ โลเคิล อไลค์	**ภาคีเครือข่าย** UNDP และ โลเคิล อไลค์
	ตัวชี้วัดความสำเร็จ - เริ่มขายขยะที่คัดแยก เพื่อสร้างรายได้ภายใน 2 เดือน - ไม่มีขยะอินทรีย์ปะปนกับขยะประเภทอื่น ณ จุดทดลอง

เคล็ดลับ:

การเริ่มต้นจากจุดเล็ก ๆ เป็นเรื่องดี เพราะบางครั้ง แรงกดดันจากการมีแผนการใหญ่อาจจะทำให้เราเสียกำลังใจได้ พยายามระบุรายละเอียดของไอเดียให้ชัดเจนและกระชับ ยิ่งแผนของเรามีความชัดเจนมากเท่าไร เวลาลงมือทำจริงก็จะยิ่งง่ายขึ้นเท่านั้น และให้คำนึงถึงการปฏิบัติที่สามารถทำได้จริง

โน้ต:

เครื่องมือนี้ชวนเรานึกถึงการลงมือทำจริง จึงมีประโยชน์มากสำหรับการริเริ่มโครงการใหม่ ๆ ช่วยให้เรามีข้อมูลที่จำเป็นครบถ้วนในทุก ๆ ด้าน และพร้อมสำหรับนำเสนอไอเดียกับผู้สนับสนุนของเรา

เครื่องมือ

ทดลองและสะท้อนการเรียนรู้

ไอเดียของเราจะไม่มีความหมายเลยหากยังไม่ได้ถูกทดลอง เพราะมันยังเป็นเพียงแค่ ‘สมมติฐาน’ ที่เราคิดว่าอาจแก้ปัญหาได้ แต่จะไม่มีทางรู้เลยจนกว่าจะได้ลองทำจริง ๆ เพราะฉะนั้นอย่าแปลกใจหากสุดท้ายแล้วต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีแก้ไขปัญหาจนไม่เหลือเค้าโครงเดิม นี่คือเหตุผลว่าทำไมเราต้องทำการทดลอง! เพื่อทดสอบว่าความคิดของเรานั้นใช้ได้หรือไม่ และค่อย ๆ ปรับปรุงจากผลลัพธ์ที่ได้ให้ดียิ่งขึ้น

วิธีใช้:

ขั้นตอนที่ 1: ดูข้อมูลจากจากเครื่องมือ ‘พัฒนาไอเดีย’ และเขียนสมมติฐานว่าวิธีการแก้ไขของเราจะทำให้เกิดผลลัพธ์อะไร จากนั้นให้ออกแบบกระบวนการเพื่อทดสอบสมมติฐานนี้ด้วยงบประมาณที่จำกัด เพื่อให้เราสามารถเรียนรู้หากเกิดความล้มเหลวได้โดยไม่เสียหายมากนัก อย่าลืมกำหนดระยะเวลาการทดลอง แล้วมาเริ่มลงมือทำกัน!

ขั้นตอนที่ 2: หลังจากทดลองเสร็จสิ้นตามเวลาที่กำหนด ให้ย้อนกลับมาดูเครื่องมือนี้ และทบทวนว่าผลลัพธ์ที่ออกมาสะท้อนอะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นความเข้าใจเชิงลึกที่ค้นพบ สิ่งที่เป็นไปตามคาด และสิ่งที่ยังต้องปรับปรุง เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาแผนงานในอนาคตต่อไป

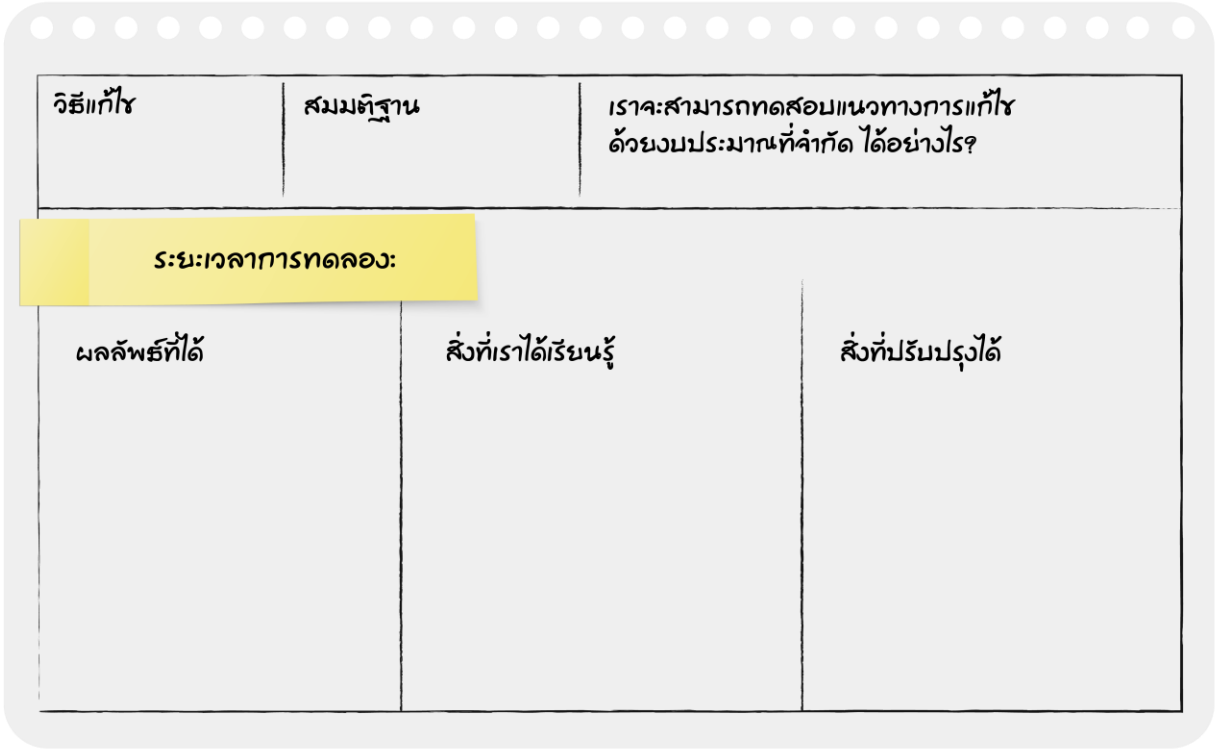

ตัวอย่างการใช้เครื่องมือ

ทดลองและสะท้อนการเรียนรู้

เคล็ดลับ:

ทอมัส เอดิสัน เคยกล่าวไว้ว่า “ผมไม่ได้ล้มเหลวหนึ่งหมื่นครั้ง แต่ผมประสบความสำเร็จในการค้นพบหนึ่งหมื่นวิธีที่มันไม่ได้ผลต่างหาก” อย่าหมดกำลังใจไปหากสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามแผน เพราะทุกความผิดพลาดคือการเดินไปข้างหน้าอีกก้าวหนึ่งเสมอ การได้เรียนรู้คือสิ่งที่สำคัญที่สุด! ลองใหม่ ผิดพลาดอีก และผิดพลาดให้ดีขึ้นในแต่ละครั้ง

โน้ต:

ถึงแม้ว่านี่จะเป็นเครื่องมือชิ้นสุดท้ายแล้ว แต่อย่าลืมว่าเราสามารถย้อนกลับไปยังใช้เครื่องมือก่อนหน้านี้ได้เสมอ ตามความเหมาะสม ระหว่างการทดลอง อาจพบว่าเรายังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับลูกค้าของเรา และเป็นเรื่องปกติถ้าจะต้องย้อนกลับไปพึ่งพาเครื่องมือ ‘การเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว’ ดังนั้น ขอให้มีความสุขกับการเรียนรู้บนเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน!

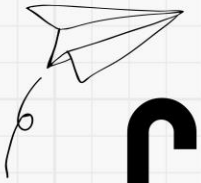

CASE STUDY

ทำความเข้าใจชุดเครื่องมือ ผ่านมุมมองของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 จังหวัดยะลา

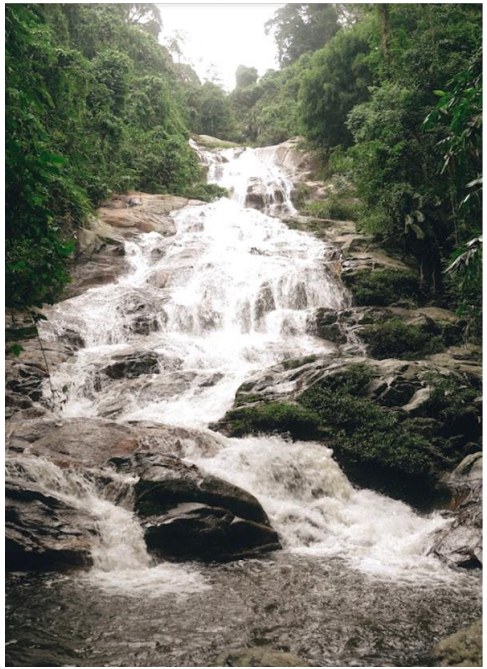

จุฬาภรณ์พัฒนา 9 เป็นชุมชนที่รายล้อมไปด้วยป่าฮาลาบาลาที่มีชื่อเสียงระดับโลก จึงดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาที่ชุมชนอยู่เสมอ และใครที่ได้เดินทางมาชุมชนแห่งนี้มักจะหลงใหลในเสน่ห์ของประวัติศาสตร์ของพรรคคอมมิวนิสต์มาลายาจากครั้งอดีต

ชุมชนได้ผ่านช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งและความยากลำบากจากการที่ต้องอาศัยอยู่ในป่านานหลายทศวรรษ เนื่องจากเคยเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์มาลายา หลังจากการลงนามในสัญญาสันติภาพกับรัฐบาลไทยเมื่อ พ.ศ. 2532 หมู่บ้านนี้ได้ถูกก่อตั้งขึ้น ความสัมพันธ์ของญาติมิตรและสหายที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ทำให้มีการเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียนชุมชนที่ห่างไกลแห่งนี้ ชุมชนจึงได้สร้างเกสต์เฮาส์ขึ้นมา และมีความคุ้นเคยกับการต้อนรับแขกผู้มาเยือน

ชุมชนได้รู้จักกับแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมื่อ 8 ก่อน ผ่านการแนะนำของ ดร. ปรัชญากรณ์ ไชยคช ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ได้เข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชน ด้วยต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่มากมาย ชุมชนจึงได้รับความสนใจจากสื่อ และยังมีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งทำให้จุฬาภรณ์พัฒนา 9 กลายเป็นหนึ่งในชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศ

แต่เส้นทางความสำเร็จนี้ไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันระหว่างชาวบ้านรุ่นบุกเบิกและคนรุ่นใหม่ ทำให้ต้องมีปรับตัวและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและตลาดที่กำลังเติบโตของกลุ่มผู้รักธรรมชาติ ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนเห็นถึงโอกาสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจุดประกายแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมกับสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9

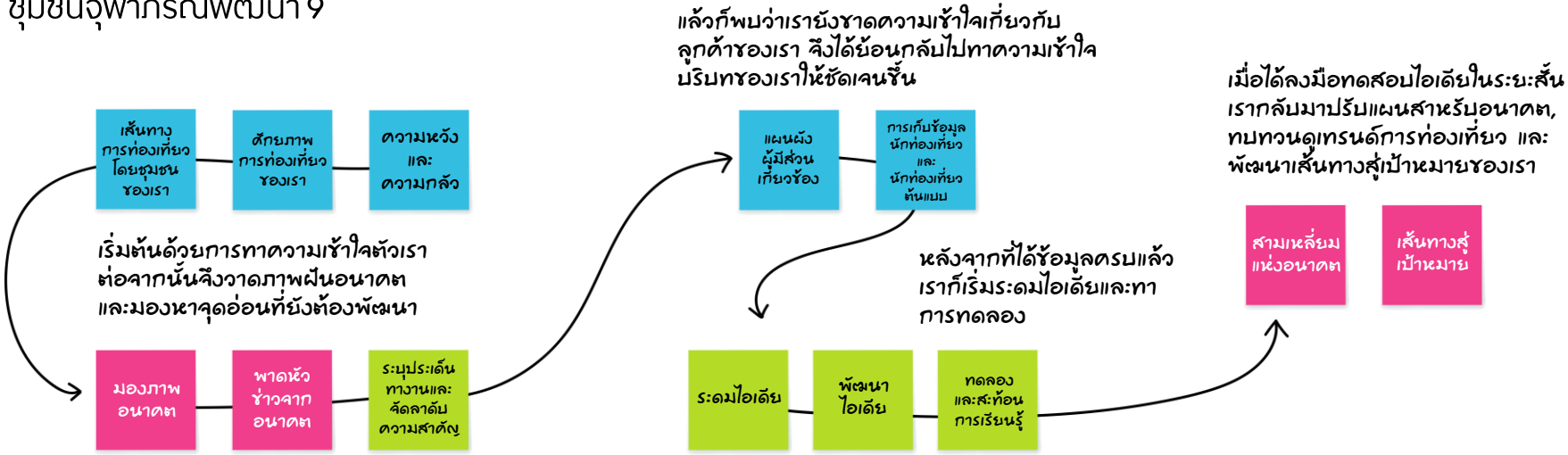

นี่คือเส้นทางการใช้เครื่องมือของชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 ซึ่งทีมงาน UNDP Accelerator Lab และโลเคิล อไลค์ ได้ลงพื้นที่ทำเวิร์คช็อปร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่าง ๆ ในตอนต้นทีมงานวางแผนใช้ชุดเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจบริบทของชุมชน จากนั้นค่อยชวนทุกคนวาดภาพฝันเกี่ยวกับอนาคต ระบุปัญหาที่อยากจะแก้ไข และทดสอบไอเดีย แต่จะสังเกตได้ว่า กระบวนการเกิดขึ้นจริงกลับไม่ได้เป็นเส้นตรงเหมือนที่คิดตอนแรก เราสลับใช้ชุดเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อเติมเต็มช่องโหว่ที่เราได้พบระหว่างทาง

ชุมชนหนองส่าน จังหวัดสกลนคร

ในขณะที่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เสน่ห์ของชุมชนหนองส่านอยู่ตรงที่ความเรียบง่ายของวิถีชีวิตชนบท มิตรไมตรีของคนในท้องถิ่น และการย้อมผ้าครามด้วยมือ

ธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนหนองส่านเกิดจากการริเริ่มของคุณหมิว พรพิมล มิ่งมิตรมี ศิลปินสาวไฟแรงที่กลับมายังบ้านเกิดใน พ.ศ. 2559 หลังจากที่อยู่ในกรุงเทพฯ นานหลายปี หมิวได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเล็งเห็นโอกาสในการพัฒนาชุมชนของตน ในช่วงแรก เธออยากเริ่มใหญ่ ๆ เลย แต่ถูกตั้งคำถามจากหลายฝ่าย และไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่อีกด้วย

เธอจึงต้องเริ่มเล็ก ๆ ก่อน เน้นการพัฒนา ‘คน’ ในชุมชน ชวนคนที่สนใจเข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกัน จนกระทั่ง พ.ศ. 2560 ชุมชนหนองส่านได้รับการสนับสนุนจากโครงการ ‘ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน’ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โลเคิล อไลค์ และ UNDP ทำให้หนองส่านกลายเป็นหนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวดาวเด่นของประเทศไทย ความสำเร็จนี้ทำให้หนองส่านสามารถดึงดูดชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนนางเติ่ง ให้มาพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นทั้งความท้าทาย และโอกาสใหม่ของชุมชนหนองส่าน หลายคนที่เคยทำงานในเมืองใหญ่และตกงาน ต้องเดินทางกลับบ้านเกิด ชุมชนหนองส่านจึงมีบุคคลากรที่เปี่ยมไปด้วยความรู้ความสามารถจากการทำงานในเมือง ผู้ประกอบการรายย่อยเหล่านี้ได้รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่จะนำพาการท่องเที่ยวของหนองส่านไปสู่อีกระดับ

ชุมชนหนองส่าน

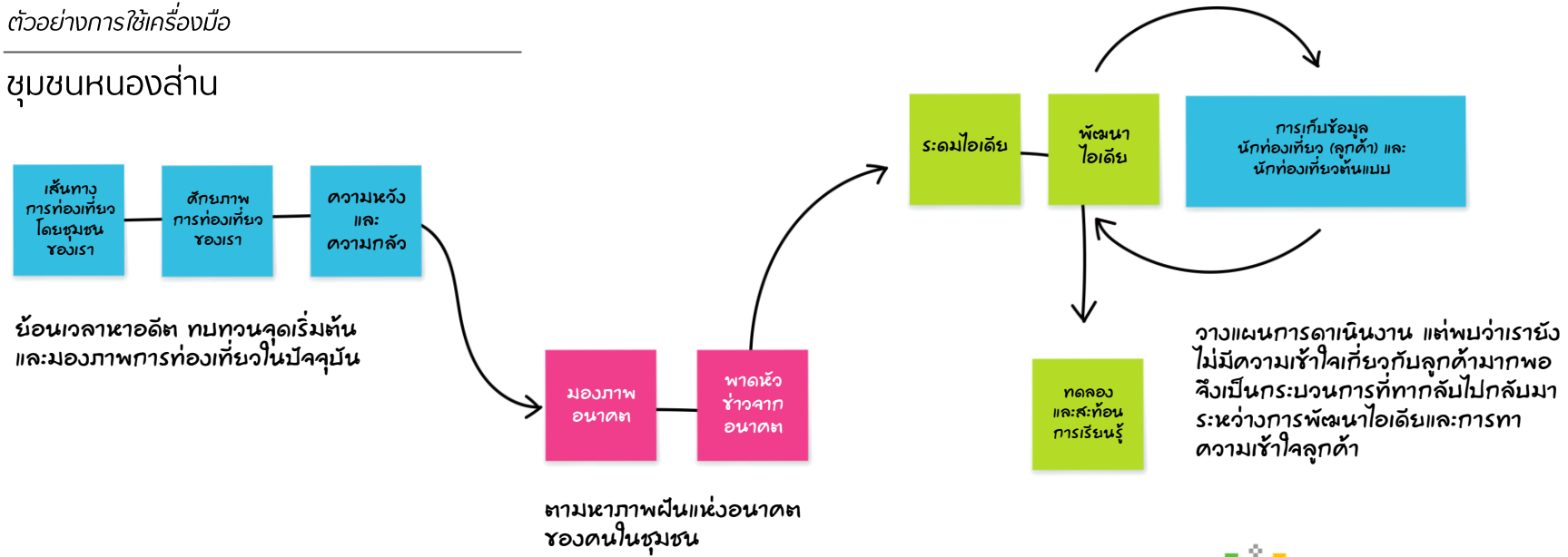

การใช้ชุดเครื่องมือของชุมชนหนองส่านเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างตรงไปตรงมา ทำให้เห็นว่าเราไม่จำเป็นต้องใช้ทุกเครื่องมือ และสามารถปรับใช้ได้อย่างยืดหยุ่นตามสถานการณ์ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมายของชุมชนเรา

แต่ละชุมชนล้วนแตกต่างกัน จึงขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชนว่าจะนำเครื่องมือเหล่านี้ไปใช้งานอย่างไรให้สอดคล้องกับบริบทและเป้าหมายของชุมชน!

ผลิตโดย

local alike

โครงการภายใต้

UNDP accelerator labs

คณะผู้จัดทำ:

พัทธมน รุ่งชวาลนนท์, ณัฐพล ราธี (UNDP Accelerator Lab)
ณนภ ม่วงเกลี้ยง, มิเชล อาบู-ราด, สมิทธิ์ ฉายาวรกุล,
อนุวรรณ อารมย์สุข (Local Alike)

ขอขอบคุณ:

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ห้องปฏิบัติการนโยบายแห่งประเทศไทย

เมื่อมีการนำชุดเครื่องมือฉบับนี้ไปใช้ โปรดอ้างอิงดังนี้:
Community-Based Tourism Social Innovation Playbook, 2022. UNDP Thailand.